

חנחם-אב

חזל החודש: אריה | שבט החודש: יששכר | אבן החושן של החודש: ספיר

השם "אב" הגיע מבבל עם שבי ציון. כנראה הוא לקוח מאכדית, שם מציינת המילה אב קנים, שנהגו לקצור בחודש זה. פירוש שני של השם הוא אש, וזאת משום חומו הרב של החודש. הסבר אחר אפשרי (ומפתיע) הוא שהמילה אב באכדית, משמעה גבעה. הבבלים האמינו שגבעה מסוימת היא הפתח של עולם המתים ובחודש הזה התקיים חג המתים הבבלי. מאז ימי הביניים נוהגים להוסיף לשם החודש את המילה "מנחם", כדי להדגיש את התקווה לנחמה וגם כדי לבטא את האמונה שהמשיח ייולד בתשעה באב. שמות נוספים לחודש: בתנ"ך קרוי החודש על שם מקומו בסדר החודשים, "החודש החמישי", למניין החודשים מניסן.

כוונה לחנחם-אב

אֶשְׁתָּהּ לִי רָגַע לְהַרְהֵר
עַל תְּלִי זְכָרוֹנֹתִי
עַל תְּקוּוֹת שְׁנַכְזָבוּ
עַל עֲלֻבוֹנוֹת שְׁנַצְרָבוּ
וְרָגַעִי קִדְשָׁה שְׁהַחֲמָצוּ.

הַפַּעַם לֹא אֶמְהַר
אֶשְׁתָּהּ בָּם רָגַע קִצְרָצֵר
אֶשְׁתָּהּ בְּמִקּוֹם הַצָּר,
עַד יִנְבֹּט רָגְשׁ אַחֵר
מֵאֲלִיו יִנְבֹּט וְלֹא יֵאָחֵר
וְאֵדַע כִּי אֶפְשֶׁר
וְאֵדַע כִּי אֶפְשֶׁר.

בשערי חנחם-אב

חודש אב מזמין אותנו לצלול מטה-מטה במים רבים, עד שנגיע לקרקעית חסרי נשימה ורק אז נוכל לבטוש בה ברגלינו ולהתחיל לעלות מעלה אל פני הגלים. החזרה אל פני המים מתאפשרת דווקא מעצם השהות במעמקים, במקום המפחיד וחסר הנשימה. זו דרכה של מסורת ישראל – האבל הגדול של תשעה באב מקבל משמעות דווקא בזכות הנחמה שבאה אחריו. חיינו הם אורות וצללים, שפל וגאות, שהרי בחיי אדם, עם ועולם יש תקופות קשות ואפלות. אולם בסופו של דבר מלמדת אותנו מסורת ישראל שהחיים טובים הם ושהעולם הוא מקום מלא תקווה, שהרי "ובטוב העולם נידון" (אבות ג, טו).

תשעה באב שמקנה לחודש את אופיו הקודר, עומד במרכזה של מערכת זמנים המתפרשת על פני עשרה שבועות – שלושת השבועות של בין המצרים, המתחילים בי"ז בתמוז ומסתיימים בתשעה באב, ושבעת שבועות הנחמה, המתחילים מיד עם סיום הצום בתשעה באב ומסתיימים בראש השנה. שלושת השבועות שלפני תשעה באב בנויים כמעגלים הולכים וסוגרים, הולכים ומתעצמים, של אבל. הם מתחילים ביום הבקעת חומות ירושלים בי"ז בתמוז, ומנהגי האבלות מתעצמים בראש חודש אב, שממנו ואילך, מלמדת המשנה, ממעטים בשמחה (תענית ד, ו). האווירה הקודרת מחריפה אף יותר ב"שבת חזון", השבת שלפני תשעה באב, ומגיעה לשיאה ביום חורבן בית המקדש הראשון וגם השני. ומכאן, ולמעשה כבר בתפילת המנחה של תשעה באב, מתחילות לנשב רוחות של נחמה. אם תבקררו

בכותל בסוף תשעה באב, תוכלו למצוא את ספרי הקינות שהשאירו המתפללים בכותל. המנהג הזה מבטא תקווה שעד השנה הבאה תבוא הגאולה, ולא יהיה צורך עוד בקינות. שבוע לאחר תשעה באב חל חג האהבה היהודי, שהולך וצובר מקום מחודש בציבוריות הישראלית.

והנה מה שמביא חודש מנחם אב בספר זה: עיון ראשון עוסק בכוחו של הזיכרון במסורת ישראל, ובו אשאל גם על הרלוונטיות של תשעה באב; עיון שני בוחן את "על נהרות בבל", המזמור העצוב ביותר (תהלים קל"ז), וכיצד הוא הגיע אל שולחן האוכל שלנו עם "אחיו" השמח (תהלים קכ"ו), השמור לשבתות ולחגים; עיון שלישי עוסק בנוכחותו ובמשמעותו של המקדש גם שנות אלפיים אחרי חורבנו; הנושא של העיון הרביעי טעון למדי – משיח ומשיחיות בתרבות ישראל, וכאן אציע הבנה משלי לאמונה בבוא המשיח; העיון החמישי מתחקה אחרי תולדותיו של חג האהבה היהודי – ט"ו באב. שירת החודש היא הפיוט של רבי אברהם אבן עזרא "אש תוקד בקרבני", שאותו נהוג לשיר בתשעה באב. תפילת החודש, לכבוד ט"ו באב, היא קריאת שמע, שכולה הבטחת אהבה וציווי אהבה.

האריה, מלך החיות והמזל של חודש אב, הוא סמלו של שבט יהודה, כפי שבירך אותו יעקב "גור אריה יהודה" (בראשית מט, ט). במסורת ישראל, דימוי האריה הולך ומתרחב – הוא מסמל את ירושלים בירתו של שבט יהודה. בהמשך גם עם ישראל נמשל לאריה – בברכת בלעם נאמר: "הוּ עַם פְּלִיָּא קְרוֹם וְכַאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא" (במדבר כד, ט). רבי יוסף קארו, מחבר "שולחן ערוך", קורא לנו להיות אריות. בפתיחת הספר הוא מנחה: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו". אפילו אלוהים נמשל לעתים לאריה, ודווקא אריה טובל: "ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי ואומר אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי" (בבלי ברכות ג, ע"א). כמו האריה, גם חודש אב הוא מלכותי ואצילי ובה בעת עצוב ומהורהר.

